

Věnováno p. dru Janu Herbenovi

Článek první

Co se stalo?

Ve 4. čísle přinesly „Volné směry“ sympatický referátek o recitaci p. Martěnově ve spol. klubu „Slavii“, v němž ovšem po pravdě narazily i na to, že jsou zde kruhy, vyhybající se literárním přednáškám.

Byl-li v tomto referátu nějaký detail ne zcela přesný, měla nám „Slavia“ zaslati slušné vysvětlení, kterého bychom, rozumí se, respektovali.

Namísto toho — co se však stalo?

„Čas“ z 20/5 zpekovoal nás neslušně jako beztákné lidi, kteří prý píší o soukromých věcech. A víc: vyšed od zmíněného večírku v „Klubu Slavii“ dostal se — jak již se děje v kocourkovských historiích — až ke „kritice“ celého našeho uměleckého a kritického směru, který prý jest „jednostranně módní“, „prostý uměleckých prostředků“ a „moderních jemných metod“. A denuncoval dále celou mladou literaturu en bloc; mluvil o „vyčerpaných unuděncích“, o „bezkrvných mudrlantech“; mluvil o „mladých ztřeštěnostech“ s farizejským protekcionářstvím. („Mladými ztřeštěnostmi“ byla mu literární a umělecká práce naše, lidí jistě dílem a možná i většinou převyšujících anonyma z „Času“!)

A všecko ve znamení té kocourkovsky farizejské logiky, kterou pranýřuju v posledních svých „Časových glossách a dokumentech“. Ušlápli jsme „Čas“ v jeho zamilované „Slavii“ — a „Čas“ se vyřítal a „zkritisoval“ *sumárně a šlavnatě celý náš umělecký směr a život! Nebýt noticky naši o „Slavii“, nebyli bychom se do smrti dozvěděli, na jakém jsme to scestí: „V. směry“ byly by nadále vzorné; a já bych měl nadál nejen talent, ale i charakter!*

Odpověděli jsme na toto kocourkovské ubožáctví způsobem, jak dnes vidím, *přibližně věcným*: k opravdové literární diskusi „Čas“ zralý není.

Ukázali jsme nejprve, že to, z čeho nás „Čas“ tresce, provádí sám neustále, kritikuje soukromé spolky a společky nekonečně přikřeji, než jak jsme kritisovali my „Slavii“. Odmítli jsme od „Času“ poučování o taktu a jemnosti, ukázavše, že „Čas“ neustále a soustavně hřeší proti tomu, čeho žádá od nás. A zkritisovali jsme i po zásluze literárně-kritické metody kolovrátkávy a vyvrátili jsme jeho zpuchřelou logiku.

Na tyto důvody nemá dr Herben slova věcné odpovědi. Proto z nich dělá podvodně projev temperamentu a poučuje mne — o nebezpečích temperamentu — mne, který jsem *současně* napsal do „V. směrů“ stať proti *špatně chápanému* temperamentu!¹ Proto dále přenáší spor z věcné diskuse v *osobní* polemiku: napadá

1 - [Viz zde str. 67—69.]

2 - [Viz tamtéž.]

mne *osobně*, domnívá se dokazovati mně rozpor mezi praxí a teorií, hledá doklady domnělých rozporů v starých zaprášených špargálech časopiseckých, věší se na šosy mým posledním odpůrcům — provádí tradiční literární farizejství, nesčíslněkrát omlétou a nudnou komedií, do omrzení průhlednou, při níž může cítit slušnější člověk jen lítost s chatrností invence p. pořadatelovy a která může působit jen na literární galerii.

Šalda měl loni polemiky se Sezimou, Dykem, Kamprem¹ — tenkrát sice „Čas“ buď mlčel nebo stál na jeho straně, ale tenkrát ovšem neměl s ním polemiku jako dnes — tedy, hola: citovat, citovat Sezimu, citovat Radik[ální] listy, citovat...

Bravo!

Důvtipu v tom mnoho není, poctivosti také ne — ale zato potvrzení staré mojí teorie: dotkni se někoho *kritickými důvody* — a máš na hlavě hned bezcharakternost. Řekni někomu, že neumí literárně nebo umělecky myslet — a on ti odpoví: pane, jak to bylo loni s těmi stříbrnými lžičkami?

Jak to říkal starý Diderot? Nikomu nedá se snáz vytýkat defekt povahy, než tomu, kdo myslí a umí psát. To se mu vzít nemůže — tedy: charakter. A duši křesťanské dělá to dobře: nerada vidí, aby se na jednoho člověka sneslo tolik darů božích. Co by zbylo z ní? Psát neumí, s myšlením jde to ztěžka — zato má charakter. Jak se buší do prsou každý šosácký biedermaann a starousedlík, a jak prsním hlasem si libuje: já povaha! *Jen já povaha!*...

Pan dr Herben cituje fragment mého prvního listu, který jsem napsal p. Sezimovi, když mně poslal svoji první knihu s listem velmi oddaným — a staví proti němu část *polemického feuilletonu* po sedmi letech psaného,² kde jsem sumárně re-gistroval svůj styk s ním. Je prý v tom rozpor, míní náš počestník.

Milý pane a ubohý psychologu! Kdybyste před sedmi lety popsal prostý barák a po sedmi letech popsal zase týž barák, nebude to toléž! A to je Váš vztah k hromadě dříví a kamení!

Je přirozeno, že jinak zní, *musí* znít list, který jsem psal člověku před osobním seznámením pod dojmem knihy, jejíž formálná vyspělost umělecká mne překvapila (nikdy jsem toho nezapíral) — a polemická stať, kde přehlížím resultát přešlého poměru a styku.

Rozporu mezi oběma projevy však *není*: rozpor jest tam, kde se něco *vyklučuje* — a toho *není* u mne! Já i v polemice píšu o p. S. jako o „talentovaném literátovi“, který literárně myslí a bere literaturu doopravdy a jehož jsem si vážil: já v celé polemice svojí ani slovem jsem nesnížil *literární práce* svého odpůrce!

Tedy po druhé víc poctivosti, bodrý rozšafníku! A také víc *rozumu*: nestavět vedle sebe pro pouhý *efekt oka* disparátní prvky. Nehonit se slovem *za efekty*, nýbrž *myslet*, učit myslet sebe a učit myslet i čtenáře. Ne jen jich *rozčilovat*, jak dělá ta starovlastenecká žurnalistika! Vidíte, bodrý reformátore!

1 - [Viz Kritické projevy 5, str. 223 a n.]

2 - [Viz Kritické projevy 5, str. 232—235.]

To však, co jste provedl zde, jest jen farizejství *nejstarší šablony*, „starovlastecké“ šablony mluveno Vaším žargonem.

Kolovrátkář „Času“ vykládal nám obsírně o *taktu a jemných moderních metodách kritických* a přitom chtěl odbýti *literární a uměleckou práci* p. Martenovu, která jest mu velmi nepohodlná, následující nevkusnou neslušností: „Pan M. Marten jest vyhlášen za kněze literární kultury. Znáám ho. Roztomilý mladý muž francouzského stříhu a na malíčku nosí prsten s fetízkem, na němž se houpá flaštička snad s voňavkou.“

Ozvali jsme se proti této kocourkovské beztaktosti důrazně: člověk, který chce dávat lekce *moderní umělecké kritice*, nesmí současně bojovat proti nepohodlnému literátovi tím, že se snaží jej *zesměšnit pro jeho kroj a stroj*.

Rána, kterou jsme tu napsali „Času“ in flagranti přistizenému na záda, sedí patrně příliš dobře: jinak by se ji nesnažil setřásti dr Herben tak *zoufale a nešťastně* citáty z mého starého polemického článku, které jen zdánlivě jsou analogické případu kolovrátkářovu. *Vpravdě není mezi nimi nic společného.*

Já užil oněch jinak docela nevinných a prostoduchých *narážek* — pozor, *poctivče!* — ne proto, *abych zabíjel literární práci a snahu oněch pánů*, nýbrž jen proto, *abych zparodoval manii osobního klepaření*, v níž začínal si libovati p. Sezima — kdežto kolovrátkář v „Času“ *uráží tu literáta, který se ho ani nedotknul*, uráží jej současně, kdy žádá pro klub „Slavii“ *úplnou nedotknutelnost i věcnou kritiku* a uráží jej v článku, kde blouzní o nových jakýchsi *kritických metodách*...

Chápete rozdíl, milý *poctivče!*

Nedat si ani práci, abych věcně rozebral něčí myšlenku a snahu literární a chtítí jej odpravit *pošklebkem a hloupým vtípem* o jeho úboru — to je *mužné*, to je *čestné!* To je *rozumné?* To je *ušlechtilé?*

A nyní k tomu *rozumu*, k té *rozvaze a mužné střízlivosti*, kterými se tolik *namývá* „Čas“ a speciálně dr Herben.

Ubožák! Jeho „rozum“ a „rozvaha“ jsou právě jen *slova na papíře* — a právě když se jimi nejvíce *opil*, stal se mu *malheur*: spadl se svého zpuchřelého *teoretického žebříku* a leží před námi jak široký, tak dlouhý na černé nerozumné, ale pevné zemi, která bohudík snad není ještě *pověrou*, a není věru *radostně podívání* na toto klubičko *svíjejících se lidských nervů* — *ano, nervů!* — neboť ani tento *hubař racionalismu* a *velkoobchodník* jím není *vpravdě nic jiného!*

Ubohý dr Herben zapomněl, že jako jsou *frázéři nadšení a temperamentu*, jsou *i frázéři střízlivosti a rozumu* — lidé, kteří se *opíjejí těmito slovy a představami* právě tak jako jiní *slovy a představami* protivnými, a stejně *nazdařbůh* se jimi ohánějí pak v *podnapilosti*. Zapomněl dále, že z tohoto dvojího druhu *opilství frázistického* jsou *rozhodně odpornější frázéři rozumu a střízlivosti*: *vnitřní rozpor* jest tu *větší, grotesknější*.

Není *odpornějších* a také *nebezpečnějších frázérů* nad *frázéry rozumu a střízlivosti* — nad lidi, kteří mají na *rtěch* *neustále rozum a rozvahu*, ale *vpravdě* *nemyslí a neuvažují*.

Ó těch *žalostných opic* a *koček*, jichž *oběti* stávají se *takovito „střízlivci“*, když *prebrali střízlivosti a rozumu!* Kdo kdy *vypověděl* jejich *odpornou směšnost!*

Vizte, jak se pak *takový opilý střízlivec* a *rozumník* jako „Čas“ *poličkuje sám!*

Dru Herbenovi *nervy a krev* jsou *pověrou* (slabikováno po *mistrovi a učiteli T[omáš] G[arriguovi]*), která si *zasloužila dávno „nejpotupnější smrti“*. (Ó *frázéře střízlivosti!* Ó *racionalistický Jakobine opilý nervy a krví*, aniž o tom *víš!*) („Čas“ z 18. 6. 1905.)

Bon.

Ale co píše kolovrátkář „Času“ 21. 5. 1905:

„Bojím se, že právě v tomto ohledu *Volné směry* snadno mohou upadnout do vad *Moderní revue*, jejíž *modernistické evangelium* vychovalo nám *aristokraty, bezkrevné mudrlanty a vyčerpané unuděnce*...“ Stoj, noho! Zde to jest: **bezkrevně mudrlantij!**

Zde jest *bezkrevnost* největším *hříchem* *moderní literatury!* *Nedostatek krve, nedostatek nervů, nedostatek citu* — to vytýká *paušálně „Čas“* z 21. 5. 1905 *moderní literatuře*. Tím ji *guillotinuje*.

Ale v „Čase“ 18. 6. 1905 jsou *nervy, krev, temperament, cit* — *pověrou!* „*Pověrou, která si dávno zasloužila nejpotupnější smrti!*“ (*Besedy Času*, str. 190.) To je *tedy rozum „Času“!* To je jeho *rozvaha, jeho střízlivá soudnost*, kterou mu *přetékají ústa*. Žel, že jen *ústa!* *Život, člověk, duše* o nich *neví*.

V „Čase“ z 18. 6. 1905 *posmívá se* mi *převrtipný rozumník* dr Herben, že *prý* *jsem si já postavil od let šibenici, kde popravuju všechny, kdož nemají krve a nervů*. Zatím *postavil si tuto šibenici* 18. 5. 1905 — **sám „Čas“** a *rdousil na ní celou moderní literaturu!*

Není nad *poctivost*, *viďte, dre Herbene!* A nad *mužnou střízlivostí a důsledností* a *občanské ctností*. *Viďte, dobráčku!*

Chudák kolovrátkář z „Času“ 18. 5. 1905! *Nevím, jaký genius* se za ním *skrývá* — ale jest *mně ho líto*. *Zdá se to být čilý mládenec*. *Škoda jen, že pracuje v listě, kde kardinální otázka, první a nejdůležitější otázka celého realismu* jest *patrně tak často a tak důkladně a tak střízlivě rozumově vykládána, probírána a řešena, že si o ní p. X myslí černé a p. Y bílé* — nebo oba *nic!*

Chudák kolovrátkář! *Když stavěl v egyptské ideové tmě realistické svoji dobře miněnou šibeničku* 21. 5., *netušil, že za necelý měsíc setne jej i s jeho šibeničkou* *veleracionalistická a velestřízlivě důsledná guillotina* jeho *přítele a kolegy!* A *jistě ne úmyslně* — dr H. má *dobré srdce*, *alespoň pokud jde o „Čas“*. Ale *všecko následkem té proklaté nerozumné egyptské tmy, která se nechce dát pořádkem zabit ze slušnosti* *papírovým „rozumem“* dra J. H. — *té prokleté tmy, která s potvornou zálibou klade se nejraději kolem frázérů* — o *rozumu, střízlivosti, rozvaze, důslednosti* atd.!

K věci *samé* jen *tolik*:

Pracoval jsem celou svoji kritikou a essayistikou *tolik pro Intelekt* v *umění* a v *literatuře* a *tolik pro vědomou kulturu* *nervů a citu, že nepotřebuju* *jistě bránit* se *proti bezduchému nařknutí* dra Herbena. *Můj článek* v *posledních „Volných směrech“* *proti kolovrátkáři* *nebyl také žádným projevem exaltace, nýbrž pro-*

myšlenou a důslednou kritikou žalostné povrchnosti a žalostného diletantismu uměleckého.

Mluvíti však o nervech a citu v literatuře a v umění jako o *pověře*, jak činí J. H., jest prostě absurdní žvast. Nervy — to jest *bohatý život smyslový* — jsou sama podmínka a sama látka umělecké tvorby. Kde jich není, není ani umění — neboť není ani života: a umění jest jen vyšší život: zmocněný, zmnožený, stupňovaný, intenzivnější. Všecko, oč v umění jde, jest *kultura* citu a nervů: vychovává je na věrné a spolehlivé nástroje umělecké radosti. A sama umělecká organizace a sám umělecký Intelekt není v poslední příčině nic než jejich zákonná jemnost, bohatá plnost a přesnost, silné zharmonisování, logická čistota.

Umělecký Intelekt jest právě něco zásadně jiného než střízlivý, suchý, povrchní, konvenční a chudý „rozum“, o němž občansky blouzní dr Herben.

Umělecký Intelekt jest organizace všech, i *nejdémoničtějších a nejtemnějších sil Duše — a právě jich*.

A právě proto, že miluju, znám a cením tolik umělecký Intelekt, budu vždy státi na nůž proti jeho *racionalistické parodii herbenovsko-realistické*, proti jeho „rozumu — střízlivosti“, „rozumu občanskému“, jímž by si člověk v umění neupekl ani brambor, a mň: jímž by ani dr Herben nenapsal svůj poslední článek. Neboť i on — budiž sebemenší a chatrnější — jest ještě produktem nervů, ale ovšem nervů ne jemných, ne silných, ne kultivovaných, ne harmonických, ne bohatých, ne uměleckých — nýbrž které jsou opakem všeho toho!

Říci, že nervy a cit jsou v umění *pověra*, jest tak moudré, jako říci, že *jisti* jest *pověrou*.

Snad i to dr Herben jednou řekne — ale neopomene se předtím najíst.

Měl bych ještě odpovědět na řadu osobních urážek a perfidností, jimiž se hemží a z nichž se vlastně cele skládá článek dra J. H.

Odbudu to co nejstručněji — po zásluze. Tak je to ubohé.

Co říci ku př. na poznámku p. Herbenovu, již míní, že mladí mne bijí mými zbraněmi? Nic, než že to napsal dr J. Herben, který byl tolikrát a tak žalostně zpráskán metlami vlastní zahrady a vlastního pěstění — od dra Flajshanse přes „Právo lidu“ až po J. Holého.

Co říci o perfidním klepu, jako bych pozurázel lidi a končil pak — protokolem o nedorozuměních?

Měl jsem v životě jediný spor, který končil dohovorem smírčím: ne protokolem o nedorozuměních, nýbrž *odvoláním urážek*. **Jenže urážek neodvolával jsem já, nýbrž můj odpůrce!** To pan Herben dobře ví: protokol byl otištěn v „Čase“ a jsou na něm jako svědci podepsáni dva jeho redaktori — a přece napíše perfidní klep, k terý napsal!

Nu, „ušlechtilost“, „jemný smysl pro pravdu“, „občanská ctnost“!

Přál bych Vám, milý pane, aby tak čestně jako spor můj končily všechny spory Vaše — ku př. Váš spor s p. Holým, na jehož dvojí vyzývavý útok nenalezl jste slova odpovědi!

Také cosi o rozporu mezi teorií a praxí mluví p. dr H. — on v teorii Český bratr, v praxi — nu, řekněme, redaktor „Času“.

V teorii „Času“ se tomu říká humanita, česko-bratrství, věcná diskuse, kritika, rozum, občanské ctnosti, cit povinnosti, střízlivost a nevím co — v praxi jsou to osobní urážky literáta, který se mu postavil věcnou kritikou a odrazil jeho pomluvačný kocourkovský výpad.

Všecko, co chci přímo říci dru Herbenovi, jest jen toto — cosi, co mělo býti řečeno již dávno:

Pane, *nepracujete* literárně léta a léta, *nemyslíte* literárně léta a léta. Mluvíte o rozumu v literatuře — ale to je slovo, fráze. *Nečetl jsem od Vás léta a léta studie literární nebo umělecky kritické, essaye nebo i jen knižní recenze, která by měla jakousi myšlenkovou výšku a znamenala něco pro literární Myšlenku dneška*. Ztratil jste s ní všechny kontakty. A přitom chcete mistrovat svým žurnalisticky povrchním a jalovým způsobem nás, kteří zápasíme a myslíme! Vystupujete v póze rozhodčího — i Vy, i Váš kolovrátkář — v uměleckých a kritických otázkách, jichž jste neprocítili, neprobojovali, nepromyslili, — pro něž *nemáte vnitřní legitimitace!*

Váš poměr k umění literárnímu i výtvarnému jest žalostně vnějškový a konvenční.

Váš *urrr* napsal ve svém „Kolovrátku“ větu, která jest z *nejžalostnějších trivialit*, jež se kdy v Čechách o umění vytiskly. Vy jste ji četl, Vy jste ji propustil a opravdu: ona jest Vám vypsána ze samého ledví. V ní jste Vy celý a celý Váš *vnitřní, konvenčně povrchový poměr k umění*.

„Kdo porozumí moderním proudům v umění, porozumí také pokrokovým snahám politickým.“

Zde jest celý váš poměr k umění: jest vám jakousi *průpravkou* pro politiku. Kdybyste byli napsali: kdo porozumí moderním proudům v *matematice*, nadchne se pro všeobecné rovné hlasovací právo — nebyli byste pověděli většího nesmyslu. A vy mluvíte o Rozumu v literatuře? O Myšlence? Vy se svojí konvenční, triviálně pohodlnou vnějškovostí? Se svojí žalostnou povrchností? Vy — a myslitel?

Myslitel — což znamená naprostou oddanost vnitřnímu světu, výlučnou vášeň pro ně, pokoru před ním! Myslitel, který domýšlí svoji myšlenku, třeba se mu púda pod nohama bortila!

Nechte, pane, po druhé na pokoji slova a pojmy, které Vám nic neudělaly a které jsou Vám uzavřeny sedmerou pečeti.

Jest posměch a jest pomsta v nepochopených a zneužitých ideách, a jejich chechtot zní *douho, dlouho*, ujišťuju Vás, *děle, než tušíte*. Děle než kterýkoli lidský hlas. A je to posměch řevavější než každý jiný na zemi.

Na konci svého článku *naráží* p. J. H. s obvyklou velkomyslností na fakt, že loni v době bojů o brožuru „Národní divadlo a české drama“ poskytl mi pohostinství v „Čase“ a uveřejňoval moje projevy a vysvětlení. Prý moje inteligence do-

myslí si na to odpověď. Nezklamal jste se v důvěře: moje inteligence ji opravdu domyslila a zde ji máte, milý pane!

Tiskl-li jste moje projevy, rozuměl jsem tomu já a celý slušný svět se mnou tak, že stojíte, alespoň v principu, na mém stanovisku a souhlasíte se mnou. *Nesouhlasil-li* jste však, měl jste nejen právo, *nýbrž přímo povinnost* vrátit mi můj článek a napsat mně: Milý pane, nestojím na Vaší straně, nejsem Vašeho názoru na věc. Obráťte se se svými názory jinam!

To by bylo mužné a čestné. Ale vytloukat dnes v literární při kapitál z toho, že jste mi někdy poskytli pohostinství — milý pane, jak žalostné! Jaká farizejská diplomatika a jaká malodušná beztaktnost se to zde prozradila!

Kdybyste mně byl slovem naznačil, že se mnou nesouhlasíte, byl bych svoje projevy poslal „Samostatnosti“ nebo „Slovu“ nebo jinému listu, který by jich zajisté uveřejnil: není to víc, než akt novinářské slušnosti.

Byly-li v mém polemickém feuilletoně loňském urážky a beztaktnosti, jak dnes tvrdíte, neměl jste ho uveřejňovat — měl jste mně jej vrátit. Ale přijímat něco před rokem a pohoršovat se nad tím po roce, když jsem se rozešel v jiné věci s autorem — jak farizejské, milý pane!

A vyvozovat z toho nějakou „vděčnost“ ve věcech *literárních a principových*, jak žalostné! Jak nehodné myslíte, na něž si hrajete!

Protože loni poskytli mi „Čas“ pohostinství, měl jsem snad letos mlčet k pofouchlému a kocourkovskému útoku na „V. směry“ — na list, který vedu podle nejlepšího svého vědomí a svědomí? Měl jsem z vděčnosti skrýti hlavu do písku a tvářit se, jako by se nic nestalo — když se stalo a když co se stalo, bylo nepěkné?

V Praze 21. června 1905.

Článek druhý

Hromádka překrucování, zahávání, hrubých urážek, o nichž by se mělo mluvit vlastně před soudem a ne v novinách — to je nedělní odpověď Herbenova.

Nechce se ti ji rozebírat a usvědčovat ze lži a falšování. Je ti trapno, je ti odporno. Padají také jakési iluze, poslední zbytky ilusí — a je ti smutno.

Ale není zbytků.

Tedy po pořádku a nezapomínej, že jsi v Čechách, v dnešních Čechách, kde každý nevyvrácený klep, každá nevyvrácená lež rodí tisíc nových a i vyvrácená — alespoň deset nových. Myslit, tvořit — bah, pohádka! O to se tu nestojí. Buď lži a klepař — nebo vyvracej lži a klepy. Dobereš-li se tu konce, jest ovšem otázka.

Tedy: podrob se! Zatni zuby, zamhuř oči — a do díla. A posilňuj tě vědomí, že za každou vyvrácenou lež vyroste deset nových.

Dobry den, jsme v Čechách!

1. Nikdy prý nedenucoval „Čas“ mladé literatury, ani prý neví, u koho ji denuncovat. Čtete „Besedy Času“ 21. května t. r.

„Starší se prali v Praze ve spolcích a o prázdninách sjezdovali, řečnili k měšťákům a sedlákům — mladší debatují v Praze o bolestném vyžití obojího pohlaví a všechno ostatní taxují jako stádo a dav; starší psali novely a verše, které byly

naivní — mladší píšou novely a verše, kterým málokdo rozumí a když, *vysloužili vojáci se při nich červenají.*“

To že není denunciacce? A u koho? Nu, na počátku u hlupáků a pokrytců, celého hrubého čtoucího gros — a později po případě i trochu vyš. Kdyby se dopustil podobného *pausálního* obviňování celé nejmladší literatury „Čech“ nebo jiný klerikální list, přinesly by o tom „pokrokové“ listy lokálku a křičelo by se proti klerikálnímu denunciatství.

2. Nikdy prý neprohlásil dr H. „Slavii“ za svůj zamilovaný spolek. Prohlásil, neprohlásil — já toho vůbec o dru Herbenovi netvrdil. Ale *kolovrátkář* „Času“ trpí opičí láskou k tomuto spolku — jinak nemohl by atakovat „V. směry“ tak perfidně pro referátek docela taktní a benevolentní.

3. Nestál prý dr H. při mně za loňských polemik o divadelní brožuru; měl prý mínění o mém charakteru již tehdy nevalné.

Falsátore, šedivý falsátore, čtete alespoň, než se dáte do díla.

Něšlo o to, stál-li jste nebo nestál-li jste na něčí straně.

(Nezáleží vůbec ani máku na tom, na čí straně stojíte. Vy stáváte obyčejně na obojí straně — to již jest tak zvyk Vaší bohatýrské duše. Dnes na straně Rusů, zítra na straně Japonců; nad čarou s čertem, pod čarou proti čertu; na první stránce s ďáblem, na druhé proti němu. Jedna noha jde „za hlasem krve“, druhá „za hlasem rozumu“ a proto bohatýrsky stojíte nebo sedíte na témže místě — pokud to nějak nedopadne. Vy ani nepomůžete ani neškodíte jehněti — a proto jest dočista lhostejno, kde jste loni v létě stál, seděl, ležel, kouřil.)

Ale o to jde, milý poctivečku, že, smýšlel-li jste nevalně o mém charakteru, *měl jste to říci, měl jste se obtěžovat důkazem a hlavně — neměl jste tisknout svých polemických statí a měl jste mně říci, proč jich netisknete.*

Ale Vy jste polemiky moje, když jsem Vám jich *zasílal z venkova, mlčky a beze slova uveřejňoval*, a později, když jsem s Vámi hovořil v Praze o atěře, *jste mně svědčil.*

A nyní po roce, když se rozcházíte se mnou pro jinou při literární, hodíte po mně svojí urážkou: to je mužné, to je čestné, to je ušlechtilé, to je důsledné?

Mluvil-li jste něco *za mémi zády* — toho jsem ani nevěděl, ani jsem o tom neměl tušení. O *těchto* talentech jsem u Vás loni ještě nevěděl; k těm přiznáváte se bezděky až dnes. *Do tváře neřekl jste mně ani slova nesouhlasu nebo pochyby!*

Napsal jsem, že jste v celé atěře *buď mlčel* nebo *stál na moji straně*. A jest to pravda. 19. října jste přece sua sponte v „Čase“ vyvrátili jeden passus polemiky p. Sezimovy! Musím Vám i to citovat?

4. Prý neměl jsem dávat tisknout svých prací „Času“, když jsem o něm tak špatně smýšlel.

Falsátore, falsátore! Napsat něco takového Vlček, a volali byste: utnout pravici a otloukat ji o hlavu!

Vy víte velmi dobře, že *literárních prací* svých netiskl jsem v „Čase“ léta a léta a že když jsem jich před lety (r. 1897 tuším) u Vás tiskl, *jste mne o ně dříve žádal.*¹ Vy i Machar jste mne v té době o spolupracovníctví v „Čase“ žádali.

1 - [Viz Kritické projevy 3, str. 107—116 a 182—193.]

Od Vás mám z té doby (leden 1897) list, kde mně výslovně pravíte, abych Vám nevracel exemplářů referentských (chtěl jsem Vám jich vrátit pro nesouhlas svůj s kritickým směrem a způsobem „Času“). To víte velmi dobře — a přece píšete dnes svoje perfidnosti!

Víte také velmi dobře, že jsem se neobrátil ve „V. směrech“ proti *celému* realismu, proti *celému* „Času“ (vím pozitivně, že jsou v něm i živly, které nesouhlasí s Vaším kocourkovstvím) — nýbrž právě proti jeho *kolovrátkářskému* baráčnictví, klepaření a pomluvačství.

Já Vám svých prací, milý pane, nikdy nevnucoval. K literárnímu a uměleckému směru Času, jak byl reprezentován *Vaši* osobou a *Vaším* působením, nechuť a odpor můj jen rostl: pro něj jsem se vyhýbal Času *literárně a umělecky* celá poslední léta. A tímto odporem netajil jsem se ani Vám, ani Macharovi, ani Masarykovi — mohu Vám to doložit dokonce písemně.

Posledních sedm let netisknul jsem v „Čase“ nic než polemiky největší většinou v indifferenční rubrice. Neboť kam se obrátíš, vrhne-li se na tebe ku př. p. Čapek v „Nár. listech“? Neodpovíš mu přece za šest neděl ve „V. směrech“ nebo v jiné revui? Jest přirozeno, že jdeš do deníku, jemuž stojíš blízko, ne-li literárně a umělecky, alespoň společensky.

Ostatně i o tuto přiležitost k dnešním klepům byl bych připravil Vaši královsky štědrá a velikomyslnou duši — kdybyste mně sám nebyl několikrát řekl, že jsou mně vždy sloupce „Času“ k dispozici! Dnes vidím, že pohostinství, kterého se mi u Vás dostalo, bylo o něco horší než ono, které připravili Vereščaginovi v kterémsi zablženém chalupě rumunské: tam šlo jen o blechy a o jedinou noc — ale jsou horší věci na světě než blechy, milý poctivče! Je to ku př. *špinavé, potměšilé, urážlivé, hrubé, jedovaté slovo*, a tím házíte po mně dnes — a ještě po měsících a letech!

5. Pan dr H. troufal prý by si i dnes obhájit názor, že „literatura jest průkopníkem (!) politiky“. Nevím, jestli by se to podařilo intelektu p. doktorovu právě v této verši a stylisaci — *ale, falsátore, o tom nebylo řeči!* Že může literatura politicky cítiti, že jsou doby a směry v ní, které tak cítí — pochyboval o tom kdy někdo?

Ale spor byl o to, mají-li a smějí-li se „moderní proudy v umění“ (ne v literatuře, milý falsátore) propagovat proto, že získávají lidi „pokrokovým snahám *politickým*“ (Bes. Času, str. 157).

Co jsem tu trestal, byla *myšlenková hrubost a tupost* (typická herbenovské estetice, jak ví každý, kdo ji trochu sleduje), která nazírá umění sub specie politiky a cení je pouze jako politickou páku — umění se musí měřiti a ceniti *svými vlastními kritérii!*

A po druhé jest to i nepravda, holý a prázdný žvást, nesmysl.

Ať si myslíme pod „moderním uměním“ cokoliv a kohokoliv — ať moderní poesii, moderní román, moderní malbu — ať Baudelaira, ať Wilda, ať Przymyszewskiho, ať Dehmela, ať Huysmansa (kolovrátkář „Času“ mluvil o moderním umění v souvislosti s „Mod. revuí“) — ať Goetha, Byrona, ať Gogola — ať Maneta, ať Whistlera — jest nesmyslné psát, že získávají duše pro „pokrokové snahy politické“.

Každý, kdo o tyto otázky jen nohou zavádil, ví, že sama inspirace veliké části moderního umění — a právě *umění* — a právě *moderního* — jest odpor a hnus ze všech politických pokroků a právě z nich.

A i kdyby pod moderním uměním rozuměl „čas“ třebaš jen *Dostojevského* — byl by to nesmysl. Nebo myslí, že Dostojevský by byl nadšen pro všeobecné rovné hlasovací právo? Nečetl nikdo v „Čase“ „Deník spisovatelův“, aby věděl, jaký hnus cítil Dostojevský před všemi politickými pokroky a svobodami v našem smyslu slova a jakým sarkasmem je stíhal? Neví nikdo, že s našeho stanoviska byl by *typem* politického *konservativce a zpátečníka*?

6. Pan dr Herben chce každému vyložit, že prý sláva a práce novinářova nepočívá v tom, aby psal kritické články.

Falsátore, starý falsátore! To Vy vždy tak nestoudně zacházíte se slovem a s myšlenkou svého odpůrce?! A Vy berete si pak právo trestati Vlčky a Zákrejse? Rozevřete si „Samostatnost“ na str. 255¹ a styďte se, dovedete-li toho!

Co jsem tvrdil?

Jen to, že kdo chce *rozsuzovat literární a umělecké spory, musí kriticky pracovat a literárně myslit* — pouhé novinářství, pouhé papouškování frází o „pověře“ k tomu nestačí.

Já jen tvrdil, že leta a leta literárně nepracujete a nemyslíte, že jste se zcela odcizil literární a umělecké Myšlence dneška, a proto že nemáte práva rozhodovat uměleckých a kritických sporů: chybí Vám k tomu vnitřní myšlenková legitimace.

Já Vám vaši smutné novinářské slávy nebral, já Vás jen *vypuzoval z tribuny soudů uměleckých a kritických*, kam svojí prací nenáležíte.

7. Pan dr Herben chce přerazit ruku literátovi, který by mu připisoval výrok, že nervy a cit jsou v literatuře pověra.

Nuže, otevřete si, milý poctivče, „Besedy Času“ str. 190:

„Nutí se do něho (rozuměj: do temperamentu) chudáci (rozuměj: mladší spisovatelé) už ze strachu, aby jim pan Šalda nevyčetl, že *jsou bez krve a nervů*, na kterýžto zločin má on několik let osvědčenou šibenici nejmodernější konstrukce... Jsem nepřitelem Mrštíkova křiváku, polemik Šaldových i zaslán pí Kunětické. Všecko dohromady je to stejné, všecko je to pouhá recidiva *do doby odbyté, kdy se veřejné věci v Čechách řešily citem, ne rozumem*. Pan Šalda jako ti druzí jen pod jiným jménem křísí tu *pověru, která si dávno zasloužila smrti nejpolutnější. Rozum chceme, ne temperament.*“

Jak vidět, kladou se tu na jednu stranu: cit, krev, nervy, temperament (všech těchto slov užívá se promiscue) — na druhou: rozum.

První jsou pověra — v druhém a jen v druhém jest pravda a spása.

A že jde o literaturu a o umění, vidí i dítě: či píšeme snad já, Mrštík, pí Kunětická o chemii nebo bakteriologii?

A tak: „přerazit ruku“ tedy! *Jen komu*, milý počestníku?

Ráčíte-li to myslit s tímto siláctvím doopravdy, musíte provést tuto operaci *na svoji vzácné pravici*, neboť ona to byla, která Vám tuto roztomilost nadrobila — patrně když byl Rozum na procházce.

A jen malou glossu vysvětlení k tomu:

Doktor Herben bezduše papouškoval hotovou, raženou již realistickou frází:

1 - [Viz zde str. 77.]

krev, cit, nervy... všechno pověra! Chytil jsem jej za ruku in flagranti a podržel jsem mu na chvíli jeho nesmysl před očima. A on se zhroutil; stydí se; utíká od něho.

A jako všichni hrubci přistižení při nepleše — kleje, láteří. Honem sem nějaké „silné slovo“, aby zatusovalo jeho porážku.

A tak tedy: „přerazil ruku!“

8. A dále, poctivý falsátore: nešlo o to, je-li „Slavia“ veřejná nebo soukromá společnost — šlo o to, že i *soukromé* společnosti mohou se kritizovat (zvláště tak benevolentně, jako byla „Slavia“ kritizována ve V. směrech) a že „Čas“ sám kritizuje velmi zle a urážlivě i soukromé spolky, bavící se třebaš při zavřených dveřích.

9. A dále: nebyl spor o to, má-li větších zásluh o výtvarnou kritiku p. Šalda nebo p. Mádl? — ne, o takovou trivialitu jsem se s Vámi nepřel! Nýbrž o to, byl-li p. Mádlův odpor proti Munchovi kriticky charakterný a hodnotný — což je, poctivěku, rozdíl.

Vy ne falšovat slovíčka — Vy hned falšovat ve velkém, celé věty a odstavce! Také touha po velikosti, před níž smekám.

10. Netvrdil jsem také nikde, že *Vám* jest p. Marten nepohodlný, nebo že *Vám* jest jeho činnost nepohodlná: jak se na ni díváte, jest nezměrně lhostejné mně a pravděpodobně i p. Martenovi. Já přibíl jen po zásluze nemužný a nevkusný způsob, jakým jej chtěl odbývat *Váš kolovrátkář!*

Tím bych byl s Vašimi klepy, falsy a lžemi hotov a mohl bych osušit pero a vyjít si na procházku: venku je nádherný den.

Ale jsem Vám dlužen malý epilog, jakési resumé.

Vypravoval jste anekdotu o Vereschaginovi a chci se Vám revanžovat — jenže ne fabulí, nýbrž faktem.

Bylo v únoru 1904 — tedy ani ne před půl druhým rokem. Připravoval jste slavnostní číslo Macharovi. A dostal jsem od Vás list, kde mne prosíte o příspěvek pro toto číslo. Píšete v něm: *Bylo by mně velmi milé a bylo by jistě milé i Macharovi, kdybyste do čísla přispěl ať čimkoli; oba si Vás upřímně vážíme.*

Pane, příspěvek jsem Vám odepřel listem, který jistě neotisknete. Ale to jest vedlejší. Co Vám chci říci, jest toto:

Pane, jest *poctivé*, zvatí někoho do slavnostního čísla, jsme-li o jeho charakteru „*minění nevalného?*“ Zvete do svých slavnostních čísel, které pořádáte člověku sobě nejdražšímu, *falsátory telegramů a protokolů a lidi talentů detektivních*, jak kvalifikujete dnes mne? A píšete jim přitom, že si jich vážíte?

Té bídy, milý pane...

Po Vaší nedělní odpovědi dostal jsem několik listů od lidí mně cizích, kteří mně radí, abych Vás za Vaše hrubstva pohnal před soud. Buďte klidni: nestane

1 - Mé zcela skromné mínění v tomto puntíku, chce-li je p. Herben znát, jest, že mám *stejně* zásluhy o výtvarnou kritiku českou jako p. Mádl — totiž žádně. Neboť to, čemu se v kulturní zemi říká výtvarná kritika a co reprezentují ve Francii třebaš Geffroy, Roger Marx, Le Blondové a v Německu Meier-Graefe, toho posud nemáme.

se to. Ne proto, že jsem před týdnem odejel z Prahy sem na léčení a že nemám zdraví, abych se mohl vláčet po advokátech a soudcích — ale pro cosi jiného: nechci, aby *tam* končilo to něco, čemu jsme v nepoučeném optimismu mládí, já a několik starých přátel, říkali kdysi: *nový směr, obroda.*

Leží přede mnou dva svazečky listů, zažloutlých i bílých listů, starších i novějších; jedny jsou od Masaryka, druhé jsou od Machara. Je tam leccos milého, zvláště v listech Macharových. A pak jaká melancholická vůně zdvihá se z takových svazečků listových! Jak tiší, jak konejší! A jak odzbrojují věty jako tato, chycená náhodou z novějšího listu Macharova: „— — poněvadž jsi jedním z těch řídkých lidí u nás, kteří se nezpronevěřili bohům své mladosti.“

Člověka, jako já, který sloužil jen umění, jak je dovedl svým ubohým rozumem a nejen rozumem, i celou svojí bytostí pochopit a pojmut, urazit nemůžete, ani posíláte-li jej jako detektiva do Indie.

Vám není ovšem třeba se svými talenty obtěžovat se tak daleko. Vám stačí, sedíte-li v redakci „Času“. *Vám* kvete pšenice v Čechách a bude kvést dlouho ještě v této smutné zemi, potácející se mezi frázery a pedanty, zmitané jednou švindlíři a obchodníky citem a po druhé doktrinářskými lineály bez vsí obraznosti a bez každé tvůrčí síly a svobody duše, zaplavané dnes citovými hrubci a surovci a zítra farizejskými puritány a tichošlápkou, ohlušené dnes řevem frází sovinistických a zítra protivným křikem bezduchých papoušků žvatlajících modernistická hesla třebaš realistické proveniencie — — —

Vám jest zde dobře: neboť nejste nic jiného než stové vydání staré lži, staré hrubosti, staré nevědomosti: nový otisk starého bídného textu vázaný jen do realistické kůže a s realistickou etiketou na hřbetě.

V Janských Lázních 5. července 1905.

Epilog

Minulou neděli (9. července) ulehčil ještě dr Herben svému bezmocnému hněvu lokálkou, kterou nemíním nechat bez trestu — již proto ne, že tento apoštol realismu vpravdě a ve skutečnosti tropí všechno neřest, kterou in theoria a na svých odpůrcích pronásleduje.

A jsem to dlužen vlastně i svojí minulostí: člověk měl iluze, řekl jsem zde nedávno; nebyly velké (opravdu ne!), ale byly přece. A dnes stydíš se za ně sám před sebou, vidíš-li tu bédnou hromádku, v níž se sesula při prvním doteku celá maskara, celý hastroš. A trestáš — ale trestáš také sebe, a rány, které zasazuješ, zajíždějí i do tvého těla. Není-liž pravda, příteli Horatio? Není to již náš osud, nás, nepolepšitelných idealistů, trestati často i sebe? Trestati se za to, že jsme měli příliš vysoké mínění o lidech?...

Z mých *argumentů* nedovede vyvrátit dr Herben ani puntíku a proto osvědčenou, domorodě starousedlou metodou: pomlouvat, *zcela abstraktně a všeobecně* pomlouvat! Obtěžuj se maličko, drahá zkrácená dušičko, ohni se trochu v drahém hřbetě, shýbni se pro bláto na silnici a hod', aniž mnoho a zvláště pečlivě mífíš, třebaš po *literární práci* svého odpůrce. V Čechách vždycky trefíš! Napověz třebaš

něco jako pochybu o její originalitě — mnoho důvtipu takový klep nežádá a sobě ulehčíš, drahá, pošramocená česká dušičko. Ale napověz to tak *vešobecně neurčitě*, tak *oblačně abstraktně*, že tě nikdo nemůže chytit za límec. Bláto v Čechách doletí vždycky, a tobě je dobře: ty sedíš před prahem a nemáš daleko za pec. Žádné trochu patrnější odvahy tě tvoje uličnictví nestojí — a sobě ulevilas, dobrácká pošramocená dušičko...

Prý moje polemika s drem Herbenem utvrdí mnohé v dávném přesvědčení, že představuji v literatuře jen *pouhý fonograf*, mechanicky a bezduše opakující světové autory.

Ale, dobrodinečku: jaká režie! Jaký náklad vtípu a ducha jest tu vyčerpáván na mne, nehodného!...

„Utvrdí mnohé v dávném přesvědčení“! Jaká brilantní stylisace! Hnedle jako od notáře! A dále: „představuje“ fonograf!

Nuže, milý pane: přesvědčení proti přesvědčení! Nebudu se schovávat pohodlně za „mnohé“, za ty lepenkové „mnohé“, kteří se dostavují vždy jako na zavalanou, kdykoli někdo nemá dost odvahy a síly, aby mluvil hrdým singulárem a v první osobě — a řeknu Vám prostě, že Vy „nepředstavujete“, nýbrž jasně česky: *jsle* ne fonograf světových autorů, nýbrž *pouhé síto* na myšlenky svého mistra a ovšem síto velmi děravé, a i jinak nespolehlivé — a vedle toho i *mlýnek na klepy*, mlýnek nejpovedenější realistické konstrukce.

Těm „mnohým“ rače pak laskavě vyříditi tento vzkaz:

„Přesvědčení“, které podle Vás mají, mohou mít za jedné podmínky: totiž, že jsou *pourchní, polovzdělani a klepařští* lidé, kteří o „světových autorech“ slyšeli něco zvonit, ale jich samých nikdy nečetli — neboť, kdyby jich četli, nemohli by mysliti takové žalostné banálnosti.

Právě kdo zná Emersona, Carlyla, Ruskina, Nietzscheho, ví, že jich nepřejiám, nýbrž *promýšlím, procituju, zpracovávám, domýšlím* — že jsou mně látkou a východiskem, jako jim byli látkou a východiskem Plato, Montaigne, Fichte, Kant, Voltaire a j.

Žádný autor nevyssává si *látku* svoji z prstů a nejméně ovšem může si ji vyssáti z ničeho literární a umělecký kritik: pracuje látkou a tvoří z látky, umělecké i myšlenkové, kterou mu dává *doba*, v níž se narodil a ve které žije.

Ale právě ten, kdo zná myšlenkovou a uměleckou látku dneška, ví, že jí *zpracovávám a promýšlím po svém*. Kdo zná světové autory opravdu a nejen jako frázi, ví, že mohu fici s Mussetem: *piju ze svoji sklenice* — budiž sebensí a prostší jinak.

Ubohý klep, kterým tu po mně hází dr Herben, opravil ostatně již na podzim minulého roku dr Chalupný ve feuilletoně 1. čísla „Mor. rozhledů“, když jím po mně hodil — český praoriginál a pragenius, p. Rožek. Nedovolávám se tu p. dra Chalupného nikterak jako literární autority (dalek toho...); připomínám to jen proto, že dr Herben tehdy s oním článkem *výslovně souhlasil* — aby dnes ubožáctví p. Rožkovo opakoval da capo...

Mluví-li se ostatně již o literárních fonografech, zdá se mně, že nebezpečný literatuře nebyl by fonograf reprodukující veliké světové autory, nýbrž fonograf jiný, v tichu a v temnu pracující a reprodukující jen — *melodie ze starodávných kalendářů*... Neboť jsou i takové skromné fonografy, nezdá se Vám, milý pane? —

Pan Herben míní také, že prý tito velcí autoři byli na mne bez vlivu. Nezušlechtili prý mojí bytosti, která prý jest i nadál — hrubá. To říká pán, který si bere v polemice právo ke všemu — i k tomu, že mluví o svém odpůrci jako o falsátoru depeší a protokolů a detektivovi — ale sám nepřeje mu práva ani tolik, aby mohl vyvrátiti jeho podezírání, lži a urážky; učiní-li to a nazve-li lež lží, nesmysl nesmyslem — hned jest hrubcem.

Není v literárním životě nic komičtějšího než takové obvinění z hrubosti.

Pan Herben zapomíná, že *všichni velcí autoři činili totéž a že dobrá půlka jich velikosti jest právě v odvaze, s jakou jmenovali věci a lidi — ošklivé a nízké věci a lidi — jich pravým a vlastním jménem*.

Kdyby hrubost byla v přímém a pravdivém, byť příkřem a tvrdém slově, byli by hrubci všichni, kdo kdy říkali lidem do tváře pravdu: od starozákonných proroků přes Danta a Miliona až po Ruskina, Carlyla, Schopenhauera, Nietzscheho.

Co by řekl p. Herben Carlylovi, který filosofii liberalistickou vkládal do úst — vepřům a dával jim ji odchrochtávat? Co Ruskinovi, který mluví nejednou jako k lotrům a k ničemu — k vrcholům anglického politického a novinového života? Co Schopenhauerovým útokům na německé profesory? Co Nietzscheovým sarkasmům a výpadům na řadu jmen, pokládaných za nejvyšší v literatuře současné i minulé? Co Hugovým pamfletům na Napoleona?

Mne Herbenovo obviňování z hrubosti nerozčiluje ani dost málo — neboť jest docela plané a liché.

Vim, že hrubost v literatuře jako v životě — skutečná hrubost — bývá parfumovaná.

Hrubost, opravdová hrubost v literatuře jest jinde, než kde ji hledá dr Herben: *jest tam, kde se jalově a tupě myslí, beznervně citi a planě klabosí, kde není vášnivého vztlahu k umění a k literatuře a proto se vyhlává, kde rozhoduje rozumářské chytráctví, výpočet, doktrinářská šablona, prkenný lineál* — všude, kde jest domovem literární farizejství.

18. července 1905.

John Constable, d'après les souvenirs recueillis par C. R. Leslie

Kniha, která přichází právě vhod kritice i obecnstvu na pevnině evropské, pokud se stará o pravou a vlastní genesi moderní mališské naší kultury. Constable jest tu skoro neznám, a přece jest to nejen největší mališ anglický — mališ třeba podtrhnout — osamocený ostatně ve své zemi — daleko vyšší než Turner i než proslulí mistři osmnáctého věku, ale i vlastní otec francouzského krajinářství. A nejen francouzské malby, třeba dodat: i německé, pokud jest opravdu bezprostřednou a čistou *malbou* a ne ilustrací, třeba v metrových rozměrech. Neboť na ohni Constablově zažehla se i vlastní malebná vášeň *Menzlova*: pokud byl Menzel skutečným malířem bezprostřední síly a horečně vise oka (byl jím skutečně v řadě obrazů hlavně svého mládí, jichž si sám nevážil a jež sám prací pozdějšího života i slovem svého stáří zapíral a zapřel), působilo v něm také sémě Constablovo;